

Cronica : entschatta october 1981 entochen la fin da mars 1982

Autor(en): **Berther, Norbert**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **67 (1982)**

Heft 18

PDF erstellt am: **25.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881498>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Cronica

(Entschatta october 1981 entochen la fin da mars 1982)

Fatgs romontschs

Radunonza da delegai dalla Romania

Il 8 da november salva la Romania sia radunonza da delegai a Lumbrein. Davart las acziuns menziunadas el rapport annual dil parsura, dr. Giusep Capaul, eis ei gia vegniu fatg menziun en questa cronica. Il quen munta a 46 446.65 francs entradas e 45 054. — francs expensas. La gronda part dallas expensas fa l'ediziun dil Tschespet e digl Ischi semestril ora.

En piazza dad Ignazi Beer elegia la radunonza dr. Toni Berther sco niev delegau romanian dalla Ligia Romontscha e dr. Valentin Vincenz sco suppleant da quei gremi. Per il conredatur permiert, Paul Decurtins, elegia la radunonza buca in successur, damai ch'ins ei alla tscherca d'in niev concept per ils organs officials. La radunonza refiera cun 37 encunter 0 vuschs la proposta dalla suprastonza da pretender 2 commembers dalla Romania en la suprastonza dalla Ligia Romontscha e da schar cursar il presidi en turnus tier tuttas quater uniuns cun tgira da territori. Ils delegai acceptan denton la proposta dalla Ligia Romontscha, tenor la quala mintga societad cun tgira da territori dueigi esser representada en la suprastonza dalla Ligia Romontscha, il parsura ed il secretari dueigien denton vegni tscharni en libra concorrenza risguardond en emprema lingia lur habilitads e buca l'appartenenza ad ina uniun. Damai che las statutas dalla Romania corrispundan buca diltut alla realitad survegn la suprastonza l'incarica dad elaborar in sboz per la proxima radunonza. (Rapport annual dalla Romania mira Gasetta Romontscha dils 24 da november 1981.)

Sentupadas dalla Romania da giuventetgna

Medemamein il 8 da november (avonmiezdi) serimna la Romania da giuventetgna a Vella ad ina sentupada, dalla quala 30 giuvnas e giuvens fan part sut il presidi da Gian Bundi, student dalla medischina. Els decidan dad elaborar novas statutas. Silsunter plaida il president dalla Romania, dr. Giusep Capaul, davart la Romania da giuventetgna dad ier, oz e da damaun. Allura suonda il referat da dr. Sep Mudest Maissen sur dil tema: La muntada dalla Romania studentica e sia relaziun e differenza cun la Romania gronda. Sur dil medem tema referescha il student Leo Tuor, denton da sia optica anora. Dalla discussiun che suonda fa era cusseglier guvernativ dr. Donat Cadruvi part.

Il 14 da mars seraduna la Romania da giuventetgna danovamein e quei a Trun per sediscuorer sur dalla lavur prestada e specialmein davart ils plans d'activitad prevedi.

La Romania e la Renania s'entaupan danovamein

Ils 16 da december s'entaupan las suprastonzas dalla Romania e Renania danovamein. Ellas decidan da realisar acziuns da cuminonza sco per exempel la honora-ziun dad ulteriuras persunas meriteivlas el Curtin d'honor a Trun, l'ediziun d'in cudisch da canzuns per ils chors mischedai, la scolaziun da carschi e la renova-ziun dalla fatscha da nos vitgs. Plinavon vulan ellas intervegnir tier la Corporaziun da vischnauncas Surselva per che quella risguardi pli fetg il romontsch.

La damonda d'ina eventuala fusiun dallas duas uniuns vegn schada ad interim dad ina vart.

Radunonza da delegai dalla Ligia Romontscha

La radunonza da delegai dalla Ligia Romontscha dils 12 da december sefatschen- ta dil program d'acziun e dil preventiv per 1982. Damai che la damonda da finanzas ei aunc buca definitiva, presenta la suprastonza treis preventivs: in pessimistic, in realistic ed in optimistic. La suprastonza vul dar special accent alla acziun romontscha el territori da tschep ed ella preveda da far preparativas per realisar ils postulats dalla istanza da Berna.

Sco tema dil di ha la suprastonza elegiu l'avischinaziun. Dr. Alexi Decurtins plaيدا davart «Schanza, prighels e pusseivladads dalla avischinaziun». Faust Signorell skizzescha a basa da numerus exempels co la situaziun ei en realitad menziunond che las differenzas seigien savens minimas e fa propostas concretas co avischinar ils idioms. Il president dalla Ligia Romontscha, Romedi Arquint, dat in maletg davart la situaziun sco quei ch'ella sepresenta en la veta da mintgadi. Ei seigi necessari da buca esser memia pigns, cunzun cura ch'ei setracti da translatar inscripziuns che vegnan giavischadas il bia mo en ina versiun.

Cuors da romontsch per emploiias cantunals

Igl atun fan varga 40 emploiadas ed emploiias cantunals dalla Surselva part dad in cuors da romontsch a Cuera. El ei vegnius organisaus dalla Ligia Romontscha sin iniziativa da siu secretari, dr. Bernard Cathomas, e realisaus dad Ignazi Cathomen, translatader cantunal. La Regenza ha dau la lubientscha da frequentar quella instrucziun romontscha, che ha cuzzau 10 seras, el temps da lavur.

Jamna dil cudisch romontsch

Naven dils 14 entochen ils 20 da november arranscha la Ligia Romontscha egl atrium dalla casa communal da Cuera ina jamna dil cudisch romontsch. Ella presenta la purschida da cudischs romontschs ad in vast publicum, fa enconu- schent ils scribents romontschs, presenta las casas edituras romontschas e vul intensivivar la vendita da scartiras romontschas.

Nova scartira da neologissem

Il 30 d'october presenta la Ligia Romontscha en ina conferenza da pressa ina scartira cun novs plaid. Igl emprer carnet d'ina retscha cuntegn ver 1000 expressiuns romontschas ord igl intschess dil sport e las illustraziuns corrispondentas. Risguardai ein 3 idioms, per il sutsilvan existan fegls separai aschuntai. Ils plaid dils differentis idioms ein ordinai en in bloc e buca separai en colonnas sco tier las gliestas da neologissem. Per derasar e far enconuschents ils novs plaid ein diversas tablas illustradas vegnidas engrondidas en fuorma da placat ch'ins sa pender allas staziuns da skis, en hallas da gimnastica ed en tutt'as scolas romontschas. Responsabla per la nova ediziun ei la cumissiun da neologissem cun dr. Alexi Decurtins alla testa. La gronda lavur pratica ha lic. fil. Florentin Lutz prestau. (Cump. GR, 6-11-1981)

Reediziun dalla Crestomazia romontscha

La casa editura Octobus da Cuera reedescha el decuors dils treis proxims onns la Crestomazia romontscha da Casper Decurtins. La cefra minimala da 300 subscripziuns ei contonschida. Ultra dalla reediziun vul ins era publicar en in tom supplementar igl entir material rimnaus ord la Val Schons e publicaus en differentas Annalas. Plinavon eis ei previu in tom cun register.

Annuari dil Cantun Grischun era en romontsch

Igl Annuari dil cantun Grischun, che cumpara per la 145avla gada, cuntegn il register dallas differentas autoritads cantunales, circuitales, communalas e regiunalas. El enumerescha era las autoritads federalas e las organisaziuns ecclesiasticas. Uonn ein ils impurtonts tetels sco era la denominaziun dallas differentas autoritads ed instituziuns vegnidas indicadas per l'emprema gada era per romontsch e talian.

Reglament da survetsch militar per romontsch

Il 18 da december presenta il cau d'instrucziun dall'armada svizra, Hans Wildbolz, il reglament da survetsch militar en versiun romontscha. Quella scartira ei edida en 16 000 exemplars, 9000 en versiun sursilvana e 7000 en versiun ladina. Dr. Gion Deplazes ha translatau il reglament en sursilvan cun agid da colonel Rudolf Cajochen e capitani Rinaldo Gadola.

Prelecziuns da scribents romontschs

Il 13 d'october prelegia *Ludovic Hendry a Lags*. Igl emprer raquenta el or da sia veta e suenter dat el in schatg ord differentis cudischs, aschia ch'igl auditor sa perseguitar il svilup dil scribent tuatschin. Il di suenter sepresenta Ludovic Hendry ad entginas scolas da Lags.

L'acziun 70 da *Domat* organischescha mintg'onn ina sera romontscha d'auturs el center «Formaziun e sentupada». Ils 20 da november prelegian *Annamengia Bertogg* ed *Imelda Coray* schatgs ord lur ovras.

Informaziun davart il romontsch a Le Sentier

Ils 3 da november serenda ina delegaziun digl «Institut de studis romontschs Rumein» cun pader dr. Flurin Maissen alla testa a Le Sentier d'entend suatientscha alla invitaziun dil «Centre d'Education Ouvrier Le Sentier». Gion Giachen Furer dat ina survesta sur dil romontsch e da sia periclitaziun. El center dalla sentupada stat denton la musica. Armin Caduff e Christoffel Nay contan differentas canzuns romontschas accumpignadas al clavazin dad Annamaria Schlosser.

Il romontsch el radio svizzer

Dils 7 entochen ils 14 da mars s'occupescha il Radio dalla Svizra tudestga e retoromontscha en numerusas emissiuns dil romontsch e da sia cultura. Denter auter vegn era emess ina serada romontscha a Trun, dalla quala differentes chors e gruppas da musica ord igl entir intschess romontsch fan part.

Dapli romontsch al radio ed alla televisiun

Sin fundament d'ina istanza propona il Post da programs da radio e televisiun a Cuera in slargiamet dil program romontsch. Aschia giavischa el 4 uras radio per di. Pli tard duei quei program vegnir slargiaus ad in miezdi. – L'emissiun da televisiun «Svizra romontscha» duei vegnir emessa mintga duas jamnas enstagl da mo ina gada il meins sco tochen dacheu. Il «Telesguard» ei d'amplificar da 10 sin 15 minutas. Cul temps giavischan ins era tier la televisiun ina presenza quotidiana.

Cultura

75 onns Societad da musica Lumbrein

Uonn festivescha la Societad da musica Lumbrein siu 75avel onn d'existenza. A caschun d'ina sera famigliara dils 30 da schaner vegn quei giubileum commemoraus. Ils commembers che fan part dalla musica 25 onns e varga obtegnan ina regurdientscha.

Exposiziun da Paul Siat

Ils 20 da november ha liug ella casa cumin da Glion l'avertura dalla exposiziun dils maletgs da Paul Siat. Igl artist – sia vera schlatteina senumna Speissegger – ei

carschius si a Budapest nua che siu bab, oriunds da Schaffusa, era emigraus. Cun 20 onns vegn Paul Siat en Svizra. Dapi ver 10 onns eis el secasaus a Siat. Sia occupaziun principala ei il dessignar. Ses maletgs da tempra tradiziunala ein per gronda part l'expressiun dalla attaschadad alla nova patria grischuna.

25 onns Chor mischedau Turitg

Ils 25 da november dat il Chor mischedau dalla Uniun grischuna da Turitg in concert a caschun da siu giubileum da 25 onns. El ha vuliu honorar specialmein Duri Sialm e conta perquei duas da sias cantatas: «Allas steilas» e «La lavina».

Sport

Campionadi da velocross grischun a Falera

A Falera ha liug ils 25 d'october igl emprem campionadi grischun da velocross. Victur daventa Christian Vinzens.

Campionadi grischun nordic a Mustér

Ils 9 e 10 da schaner organisescha il Club da skis da Mustér il 59avel campionadi grischun nordic. Campiun grischun daventa Franz Renggli. Tier las femnas gudogna Evi Kratzer da S. Murezi e tier ils giuvens Hans Luzi Kindschi da Tavau.

Conradin Cathomen daventa vicecampiun mundial

A caschun dil campionadi mundial da skis a Schladming (Austria) gudogna Conradin Cathomen da Lags la medaglia d'argien en la cuorsa rapida. El ei vegnius selecziunaus per sco il davos dils quater Svizzers che han il dretg da far part da quella cuorsa.

Fatgs socials

Aertura dalla Casa da vegls e da tgira a Glion

Ils 12 da december vegn la Casa da vegls e da tgira a Glion inaugurada. Ella porscha suttetg a 56 cussadents per tgira speciala ed a 35 personas saunas. Il niev casament sortescha digl anteriur «Asil evangelic sursilvan» baghegiaus 1929. Il niev project deriva dils architects Johannes Häusler e Luregn Cathomen.

Survetsch da famiglias e vegls en Lumnezia

Il 3 da mars seconstituescha a Vella l'uniun «Survetsch da famiglias e vegls Lumnezia». Siu intent ei da porscher agid ella tgira da vegls e malsauns e da gidar a surmuntar situaziuns precaras en famiglia. Ils survetschs concrets cumpeglian lavurs el tenercasa, tgira e transport da malsauns ed invalids, agid da famiglias. Emprema presidenta da quella instituziun sociala ei Cristgina Caminada da Surin.

Scola

Scolaziun per carschi en Surselva

El decuors dil schaner entochen il mars realiseschan la Romania e la Renania sut l'egida da Maria Cadruvi cuors da scolaziun en differents loghens dalla Surselva. Ils responsabels han eligiù temas d'interess general e sco loghens da scuntrada era vitgs pli pigns. Il polizist cantunal Rest Arpagaus orientescha davart il traffic a Trin, Trun e Mustér. Toni Halter relata davart ina «sentupada cun las praulas» e Bernard Cathomas interpretescha enzacontas praulas ensemen cun ils participants. Loghens: Sagogn e Danis. Il sribent Silvio Camenisch e la sribenta Anna Mengia Bertogg prelegian da lur ovras a Luven ed a Sedrun. Davart las jarvas curativas plaida Rita Cadruvi a Vuorz ed a Vella. Ils scolasts Giusep Decurtins e Giachen Degonda arranschan duas seras da cant a Rueun ed a Flond.

Niev cussegliader da clamada per la Surselva

Il 4 da november elegia la cumissiun per igl entruidament da clamada dil secund district Alexi Pfister da Schlans sco niev cussegliader da clamada per la Surselva ed il district Plaun (senza las vischnauncas da Favugn e Tumein). El succeda a Victor Durschei che vegn pensiunaus la fin da zercladur 1982.

Nova redacziun per la periodica «Radioscola»

Suenter ver redigiù 27 onns la periodica «Radioscola» abdichescha dr. Alfons Maissen. En siu stagl surpren ina redacziun da quater dèls quella incumbensa, numnadamein Cristian Joos, coordinatur responsabel, Richard Cavigelli, Rico Falett e Mario Jegher. Els han dau agl organ in vestgiu niev. Era la fuorma dil cuntegn ei vegnida midada: Igl organ duei survir sco carnet da lavur en emprema lingia per il scolast ed en secunda lingia per diever dil scolar.

Romontsch allas universitads svizras

Naven digl atun 1981 augmenta l'universitad da Friburg la purschida da romontsch

da 2 sin 4 lecziuns ad jamna. Sper dr. Alexi Decurtins, ch'ei leu docent dapi 1957, surpren dr. Valentin Vincenz il surpli da lecziuns.

L'entschatta schaner giavischa la Regenza grischuna en ina brev al cussegl da scola svizzer ch'ei vegni creau ina professura per romontsch al *Politecnicum federal a Turitg*. In meins suenter rispunda il cussegl da scola ch'il postulat dalla Regenza seigi pil mument aunc buca realisabels. Ei seigi da sclarir, schebein plirs purtaders per quella professura vegnessen en damonda e schebein il planisau Institut retic savessi gidar a mantener la professura.

Ils 8 da mars supplichescha il deputau Leo Lorenzo Fosco en in postulat la regenza turitgesa dad interpretar las mesiras necessarias per realisar alla *universitad da Turitg* ina professura per il lungatg romontsch.

Politica

Dumeni Columberg obtegn buca igl absolut pli

A caschun dallas elecziuns communalas da Mustér digl εμπrem da november contonscha dr. Dumeni Columberg per 20 vuschs buca igl absolut pli da 547 vuschs sco president da vischnaunca. Ina controversa en connex cun la surbaghegiada dil «Disentiserhof» e pertuccont in sulom e dus inserats en la Gasetta Romontscha han effectuai quei resultat (cump. GR, 23, 30-10, 3, 13-11-1981). El secund scrutini dils 15 da november vegn dr. Columberg reeligiun cun 622 da 912 vuschs.

Sentupada culturala dalla Partida cristiandemocratica dalla Cadi

Sut la bitgetta dad Alexi Sialm, Mustér, organisescha la Partida cristiandemocratica dalla Cadi ina sentupada culturala ils 21 da november. En la claustra da Mustér presenta pader dr. Daniel Schönbächler la revista sonora davart la veta dils paders e fraters e davart la scola. Pader dr. Bernard Bürke empeila ils participonts als loghens d'excavaziuns dalla claustra. Leu declara el la vasta interpresa archeologica. Silsuenter serenda l'entira societad el hotel «La Cucagna». Il secretari dil departament da justia, lic. iur. Gion Claudio Candinas, referescha davart las damondas d'archeologia dil pugn da veta dalla lescha cantunala dil Grischun anora. Ei suonda il votum da lic. fil. Cristian Collenberg davart l'identificaziun cun las partidas politicas.

Informaziun davart la Svizra

Ils 29 da december organisescha l'Uniun da cura e traffic da Mustér e la Partida cristiandemocratica dalla Cadi ina sentupada d'informaziun e discussiun. Il referent dalla sera ei prof. dr. Thomas Fleiner da Friburg. El plaida davart las estructuras politicas ed economicas dalla Svizra sin fundament d'ina revista sonora. Silsuenter suonda ina discussiun sut l'egida d'Alexi Sialm.

Fiers la nova lescha da scola

Ils 7 da mars fieran ils votants grischuns la nova lescha da scola cun 14 889 nas encunter 12 685 gies. Ils resultats dalla Surselva secloman:

	gie	na
Cadi	990	1840
Glion	600	597
Lumnezia	456	869
Rueun	216	440
Stussavgia	22	216
Trin	444	468

Reelecziun dils cussegliers dils stans

Ils 7 da mars vegnan ils dus cussegliers dils stans, dr. Luregn Mattias Cavely e dr. Ulrich, Gadiant confirmai en lur uffeci cun suandonts resultats:

	Cavely	Gadiant
Cadi	2 456	1 856
Glion	1 003	846
Lumnezia	1 253	905
Rueun	563	403
Stussavgia	125	165
Trin	484	596
Grischun	17 233	18 100

Cumissiun dil cussegl naziunal cun cusseglier federal dr. Kurt Furgler en Surselva

Igl emprem da fevrer viseta la cumissiun dalla «Lex Furgler» la Surselva. Ella ha da s'occupar dalla reglamentaziun dalla vendita da schischom a persunas digl exteriur. Il present uorden scada cun la fin da 1982. Per ver envesta en la situaziun concreta visetan ils politichers differents vitgs sursilvans sco Falera, Lags, Degen e Glion. Era cusseglier federal dr. Kurt Furgler ei presents.

Economia

Nova halla polivalenta per Vignogn

Ils 8 da november inaugurescha Vignogn sia nova halla polivalenta projectada d'architect Otto Oeschger, Cuera. Ella cumpeggia la halla da gimnastica che sa era vegnir duvrada sco sala communal, differentas localitads per las scolas, las uniuns ed ils pompieri sco era ils stabiliments per la protecziun civila cumbinai cun localitads per il militer.

Tunnel per la Val Sumvitg

Ils 17 da schaner decidan ils vischins dalla vischnaunca da Sumvitg cun 709 encunter 130 vuschs da construir in tunnel per il transit en la Val Sumvitg interruts entras la bova dils Barschous digl emprem d'uost 1980. Ils cuosts prevedi muntan a 7,5 milliuns francs.

Hotel Baur a Mustér en difficultads

Il Hotel Baur a Mustér, aviarts il december 1980, ha gia difficultads finanzialas. Las raschuns da quella situaziun ein il grond surpassament dils cuosts da baghegiar ed il grond diember da persunal. Per igl unviern 1981/82 sorprendan las Pendicularas Mustér il hotel da tschun steilas.

Avertura dil niev center da vacanzas «Disentiserhof» a Mustér

Ils 11 da november vegn il niev center da vacanzas «Disentiserhof» a Mustér aviarts. Ei setracta dalla emprema etappa che cumpeggia ils dus restaurants «Alpetta» e «Caschlé», la bar «Placi» cun dancing, igl iral da heighels ed 85 appartamenti en possess privat. Igl entir stabiliment vegn a cumpigliar treis baghetgs cun 153 appartamenti e 450 letgs.

Prolungaziun dalla concessiun d'auas en Lumnezia

La vischnaunca da Lumbrein decida ils 29 da november da buca prolungir la concessiun d'aua cun la NOK. Ella fa valer ch'ills flums vegnessien schigentai entras quei project e ch'ei detti interessents dalla Surselva per l'utilisaziun dalla aua, senza denton donnegiar pli fetg igl ambient.

La vischnaunca da Cumbel prolunghescha denton la concessiun, quei denton mo per 5 onns.

Niev prospect regional per Breil-Vuorz-Andiast

Per l'entschatta dalla sesiun d'unviern 1981/82 edeschan las uniuns da traffic da Breil, Vuorz ed Andiast in prospect communabel. Quel presenta ils treis vitgs che han fatg atras ils davos onns in grond svilup turistic. In grond meret leutier han ils runals e las pendicularas Péz d'Artgas SA. Quella interpresa sa inaugurar l'entschatta dalla sesiun 1981/82 il restaurant Burleun ch'ei vegnius restauraus.

Dieta dils survegladers da serenera a Sagogn

Ils 12 da november serimnan ver 50 survegladers da sereneras a lur dieta annuala a Sagogn. Il parsura dalla radunonza, inschignier Gieri Deplazes, menader dalla partiziun cantunala per auas piarsas, menziunescha ch'il Grischun hagi entochen

ussa 15 sereneras. Enzacontas vegnien baghegiadas 1982, sco p.ex. quella da Tujetsch. Sco cusseglier guvernativ, dr. Donat Cadruvi, di en siu plaid, seigi la lavur dils survigliaders ina impurtonta contribuziun per il schurmetg dil ambient.

Decisiun dalla Dertgira federala pertuccont Glion 1 e 2

La Dertgira federala renviescha ils recuors da dr. Pius Schmid, Glion, e Gallus Cadonau, Vuorz, fagend valer che las concessiuns dadas a sias uras seigien valeivlas. Plinavon entra la dertgira buca en il recuors da Cristian Caduff da Danis che sappi buca contestar ils conclus da vischnaunca da 1962 e 1963, damai ch'el havevi aunc buca il dretg da votar da gliez temps.

*Manzegna stampada,
verdad scumpada.*

Tgi che ha nuot da dir plaida da structuradas.

Las pli bialas uras ein quellas che s'entardan.

L'ustria ei savens il pistregn dallas calumnias.

*Calei da secattinar,
fagei uiara!*

*Sche ti vul esser persuls,
va denter la glied!*

Ils compliments ein l'avanguardia digl assassinadi.

*Buca arva la finiastra,
tia dunna savess pigliar malcostas!*

*La rihezia dils ins
crescha silla tuppada dils auters.*

Pertgei rumpa il ruog e buca la fontauna?

Mal il venter ei meglier che nuot. HSp